

DHBT

2022

TÜM ADAYLAR İÇİN

DİN HİZMETLERİ ALAN BİLGİSİ TESTİ

DHBT-1

KONU ANLATIMLI

İslam İnanç Esasları
İslam İbadet Esasları
Kur'an Bilgisi
Tecvid
Siyer
İslam Ahlakı

PEGEM AKADEMİ

DİN HİZMETLERİ ALAN BİLGİSİ TESTİ DHBT-1 KONU ANLATIMLI

Komisyon

ISBN 978-0-2021-6674-2

Kitapta yer alan bölümlerin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayineimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten uluslararası akademik bir yayınevidir. Yayınladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan WorldCat ve ayrıca Türkiye'de kurulan Turcademy.com tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: 2022, Ankara

Proje-Yayın: Deniz Şahan
Dizgi-Grafik Tasarım: Gülnur Öcalan
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sage Yayıncılık Reklam Matbacılık San Tic. Ltd. Şti.
Kazımkarabekir Cad. No:97/24 İskitler/Ankara
0312 341 00 02

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 41356

İLETİŞİM

Shira Ticaret Merkezi, Macun Mahallesi 204 Cad.
No: 141/33, Yenimahalle/Ankara

Yayınevi: 0312 430 67 50

Dağıtım: 0312 434 54 24

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

www.pegem.net

pegem@pegem.net

0538 594 92 40

[pegemakademi](https://www.instagram.com/pegemakademi)

Ön Söz

Değerli Okuyucularımız,

Din Hizmetleri Alan Bilgisi Testi, DHBT-1 ve DHBT-2 bölümlerinden oluşmaktadır. DHBT-1 bölümündeki sorular tüm öğrenim düzeyleri için ortaktır. DHBT-1’de İslam İnançları Esasları, İslam İbadet Esasları, Kur’an Bilgisi, Tecvid, Siyer ve İslam Ahlakı konularından sorular yer almaktadır.

Bu kitap Din Hizmetleri Alan Bilgisi Testi-1 kapsamındaki soruları çözebilmeniz için hazırlanmıştır. Kitabımız, başarılı olabilmeniz için gereken bilgileri edinebilmenize ve bilgilerinizi geliştirmenize katkı sağlayacaktır.

Kitabımız hazırlanırken sınavın kapsadığı alan değerlendirilmiş, detaylı ve güncel bir anlatımla konular ele alınmış, bölüm sonlarında da bilgilerinizi pekiştirebilmeniz için testlere yer verilmiştir. Ayrıca “Bilgi Tahtası” ve “Önemli Not” kutucuklarıyla bilgilere dikkat çekilmiştir.

Bu kitapla ilgili görüş ve düşüncelerinizi pegem@pegem.net adresini kullanarak ya da 0538 594 92 40 numaralı telefona WhatsApp üzerinden iletebilirsiniz.

Amaçlarınıza ulaşma yolunda katkı sağlayabilmek ümidiyle başarılar dileriz.

Kitabın baskı tarihinden sonra gerçekleşen değişikliklere aşağıda yer alan kodu okutarak ulaşabilirsiniz.

İçindekiler

1. BÖLÜM

İslam İnanç Esasları.....	1
Çözümlü Test 1.....	25
Çözümlü Test 2.....	28

2. BÖLÜM

İslam İbadet Esasları.....	30
Çözümlü Test.....	75
Cevaplı Test.....	79

3. BÖLÜM

Kur'an Bilgisi.....	82
---------------------	----

4. BÖLÜM

Tecvid.....	117
Çözümlü Test.....	125
Cevaplı Test.....	132

5. BÖLÜM

Siyer.....	135
Çözümlü Test 1.....	169
Çözümlü Test 2.....	174
Çözümlü Test 3.....	179
Çözümlü Test 4.....	184

6. BÖLÜM

İslam Ahlakı.....	188
Çözümlü Test.....	216
Cevaplı Test.....	220

DİN VE İNANÇ

Dinin Tanımı

- ↳ Bilginler din kelimesinin masdar veya isim olan deyn kökünden olduğunu kabul ederler.
- ↳ Türkçe karşılığı borç ve yükümlülük anlamına gelen “**deyn**” sözcüğü yüce varlığa duyulan minnet ve iç bağlılığı ifade eder. Temel anlam olarak **itaat, örf, adet, hüküm, ceza ve tutulan yol** anlamlarına gelir.
- ↳ Deyn sözcüğü dinin semantik olarak barındırdığı belirli bir zamana kadar ödenmesi gereken borç anlamından zamanla tekrarlanan ve alışkanlık haline gelen örf ve adete dönüşmüştür.
- ↳ Genel olarak insanın düşünce ve inanca dayalı değerlendirmelerini içeren zihinsel fonksiyonlar, her türlü tavır ve davranışlar, insanın diğer insanlar ve varlıklarla olan ilişkilerini düzenlerken dikkat etmesi gereken ilkeler, sosyal davranışlarını belirleyen prensiplerdir.
- ↳ Tarihte dine inanmayan topluluk yoktur.
- ↳ İnsanların, ihtiyaçlarını karşılamakta kimi zaman çaresizliğe düşmesi insanı inanmaya sevk etmiştir.
- ↳ İnanma ihtiyacı içten gelen bir duygudur yani **fitridir**.
- ↳ Din insanın yüce duygular taşımasını sağlar.
- ↳ İnsanı yalnızlık düşüncesinden uzaklaştırır.
- ↳ İradesi güçlü, sağlam karakterli ve olaylar karşısında dik durabilen bireyler hâline gelmesini sağlar.
- ↳ Dinle insan madde karşısında eğilmez.
- ↳ Din insana hürriyetin ve gücün sınırlı olduğunu bildirir.
- ↳ Dinin birleştirici yönü vardır.
- ↳ İnsanların medeniyetler kurmasını sağlar.
- ↳ Fiziki âlemden haber vermesinin yanında ahiret gibi görünmeyen âlemden bahsetmesi bireyi ahlâki davranışlara yöneltir.
- ↳ Din dünya zevklerinin geçici olduğunu öğretirken insana ulvi zevkler ve maneviyat kazandırır.
- ↳ Tüm bunlardan dolayı toplumlar batıl ya da hak mülaka bir din olagelmıştır.

DİNLERİN SINIFLANDIRILMASI

- ↳ Din sınıflaması birçok şekilde yapılmıştır. İslâm âlimleri Kur’an’da geçen “**hak din**” (et-Tevbe 9/33) ve “**doğru din**” (er-Rûm 30/30) ayetlerini göz önüne alarak “hak ve batıl” şeklinde bir sınıflama yapmışlardır.
- Hak, din: İlahi vahye dayanan din.
- Batıl din: Vahye dayanmayan din.

- Muharref din: Vahye dayanmasına rağmen aslını koruyamamış, tahrife (bozulmaya) uğramış din. (Yahudilik ve Hristiyanlık gibi)
- ↳ Dinler tarihi ile ilgili eserlerde hak dinler için **milel**, bâtil dinler içinse **nihal** kavramları kullanılmıştır.
- ↳ Kaynağı açısından dinler; **semâvi** (vahiy kaynaklı) ve **beşerî** (vahiy kaynaklı olmayan) olmak üzere sınıflandırılmıştır.
- ↳ Tek ve çok tanrılı olmasına göre; **ilkel** (yerel kabile dinleri), **milli** dinler ve dünya dinleri (evrensel) şeklinde sınıflandırma yapılabilir.
- ↳ Ayrıca kitap gönderilen Yahudi ve Hristiyanlar için “Ehl-i Kitap”, Mecusiler ve Maniheiztler gibi kitabı olup olmaması hususunda “**şüpheli dinler**” olarak da sınıflama mevcuttur.

İmanın Kelime ve Kavram Anlamı

Arap dilinde **güvende olmak, emin kılmak, kalben huzura kavuşmak, ikrar etmek ve ruhuna kavuşmak** anlamlarına gelen iman, itikat (sağlamlaştırmak, tasdik etmek) sözcüğüyle ifade edilmiştir.

İslâm düşüncesinde terim anlamı ise “Hz. Muhammed’e vahiy yoluyla gelen hükümleri tereddütsüz inanma” demektir. Bu hükümlere inananlara mü’min ve müslim denir. Müslim sözcüğünün Farsça’dan geçen çoğuluna ise Müslüman denir.

İman - Tasdik İlişkisi

- ↳ **İmanda öncelik kalbin tasdikidir.** Kalbi bir fiil olmasından dolayı insanın inançla ilgili konuları (mü’menün bih) kalbi olarak kabullenmesi şarttır.
- ↳ Bir hükmü şüphesizce kabul etme anlamına gelen tasdik kavramı gaybla ilgili hususları kapsamalıdır.
- ↳ İslâm âlimlerinden İmam **Mâturidi, Eş’arî Gazzalî, Bakillâni, Cüveyni, en-Nesefî** ve daha birçoğu imanın kalbin tasdikinden ibaret olduğunu ifade etmişlerdir. Görüşlerine delil olarak da aşağıdaki ayet ve hadisleri göstermişlerdir.

İslam İnanç Esasları

- ☞ “Ey Peygamber! Kalpleri iman etmediği halde ağızlarıyla inandık diyen kimselerden ve Yahudilerden küfür içinde koşanlar seni üzmesin” (el- Maide 5/41)
- ☞ “Bedeviler inandık dediler. De ki, siz iman etmediniz, ama teslim olduk deyin. İman kalplerinize yerleşmedi” (el-Hucurât 49/14)
- ☞ **Üsâme bin Zeyd’in** bir gazvede yakaladığı adamı kelime-i şehadeti söylemesine rağmen öldürmesi ve bunu daha sonra Hz. Muhammed’e övgü ile aktarması üzerine Hz. Peygamber “öldürdüğün adam doğru mu yoksa yalan mı söylüyordu, kalbini yarıp baktın mı?” (Müslim, İman, 41)

İman - İkrar İlişkisi

- ☞ Kalben kabul edilen iman esaslarının söylenmesi (ikrar) gerekir. Ancak **Mürci’e ve Kerramiyye** mezhepleri kalbin tasdik olmadan dil ile ikrarı iman için yeterli görmektedirler.
- ☞ İmanın sadece ikrarla olabileceği beklenemez. Münafık ve Müslüman olmayanlar sözle inandıklarını dile getirirlerse de Kur’an bunlara mü’min dememektedir.
- ☞ İmanın kalbin tasdik etmesi ve ikrarla birlikte olabileceğini söyleyen bilgiler genelde **Hanefi âlimleridir**.
- ☞ Bu âlimler kalpte gizli olan iman ancak ikrarla dışa çıkar görüldüğüdür. Dini hükümlerin uygulanması içinde şart olarak görürler. Bununla birlikte imanın aslı olarak değil şartı olarak görürler.

İmanda Artma ve Eksilme

- ☞ **Selefiyye, Mu’tezile, Şia, Zeydiyye ve Hariciyye** mezhepleri imanın hem nitelik hem de nicelik yönüyle artabileceğini savunurlar. Kur’an’daki inanç coşkusu gösteren ayetleri (el-Enfâl, 8/2) delil gösterirler.
- ☞ Âlimlerin çoğu ise temkinli yaklaşarak **Hz. Peygamber döneminde** artma ve eksilmenin olabileceğini sonraki dönemde din tamamlandığı için artma ve eksilmenin olmayacağını savunurlar. Çünkü imandaki değişiklik te reddüdü getirir.
- ☞ Bilinmelidir ki nicelik yönüyle değil de nitelik yönüyle derecelendirme olabilir. Nitelik yönüyle kuvvetli ve zayıf imandan bahsedilebilir.
- ☞ Hz. Peygamberin imanı başka bir insanın imanının farklı olması gibi.

İman - Amel İlişkisi

- ☞ İman - Amel ilişkisi ile ilgili değişik görüşler vardır.
- ☞ **Mu’tezile, Selefiyye, Hariciye, Şia ve Zeydiyye** imanı kalple tasdik, dil ile ikrar ve emir ve yasaklara uyma olarak tanımlamış ve ameli iman için elzem görmüşlerdir.

Buna delil olarak da

- ☞ “Kim bir mü’mini kasden öldürürse onun cezası, ebedi olarak cehennemde kalmaktır. Allah ona gazab etmiş, onu lanetlemiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır. (en- Nisâ 4/93) ayetini göstermişlerdir.
- ☞ Ancak İslâm âlimlerinin çoğunluğu günah işleyenlere de mü’min deneceğini ve iman eden ve salih amel işleyenler” şeklindeki ayetlerin iman- amel arasındaki sıkı bağı göstermek için kullanıldığını belirtmişlerdir. Aynı zamanda bugüne kadar büyük günah işleyen hiçbir mümine Müslümanlar kâfir dememişlerdir.

İmanın Oluşumu

- ☞ İslâm’da bir kimsenin mü’min olabilmesi için kelime-i tevhid ve kelime-i şehâdeti kalben kabul edip söylemesi yeterlidir.
- ☞ İnanan insan Allah’ın birliğine, gücünün sınırsızlığına ve Hz. Muhammed’in de son peygamber olduğuna şüphesiz inanmalıdır. Bu şekilde inanmaya “**icmalî**” (toptan) iman denir.
- ☞ Tek tek ayrıntılı bir şekilde iman esaslarına açık ve geniş inanmaya “**tafsîlî**” iman denir.
- ☞ Birinci derece, Allah’a, meleklerine ve ahiret gününe inanmaktır.
- ☞ İkinci derece; Allah’a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe (Cibril hadisi Müslim iman, 1), cennet ve cehenneme, dünyada yapılanların karşılığının ahirette alınacağına ayrıntılı iman etmektir.
- ☞ Üçüncü derece; Peygamberin bize getirdiği bütün hükümlere, **zarurat-ı diniyyeye** (tevatüren gelen dinin temel prensipleri) ayrıntılarıyla iman etmektir.

İMAN VE İSLAM

- ☞ **Kur’an’da** iman ve İslâm kelimeleri kimi zaman eş anlamlı kimi zaman ayrı bazen de iç içe girmiş şekilde yer alır. Bundan dolayı İslâm âlimleri farklı görüşler belirtmişlerdir.
- ☞ Ameli imanın parçası kabul edenler iman ve İslâm kavramlarının **aynı** anlama geldiğini savunmuşlardır. **İmam-ı Maturidi** de bu görüştedir. Ona göre imandan çıkan İslâm’dan, İslâm’dan çıkan imandan da çıkmış olur.
- ☞ **İmam Eş’arî** ve diğer bazı âlimler iman ve İslâm’ın **ayrı** kavramlar olduğunu benimser. İmanın kalp, İslâm’ın organ işi olduğunu belirtir. Diğer bazı bilgiler ise “İman başlangıç, İslâm için ortası, ihsan ise için kemâlidir” derler.

Mukallidin İmanı

- ↳ Bir kimsenin araştırma yapmadan çevresindekilere ve değer verdiği kimselere bakarak inanmasına “**taklit**” denir. Böyle kimseye de “**mukallid**” adı verilir.
- ↳ Buna karşılık araştırma ve düşünceye dayanarak imana “**tahkiki iman**”, böyle inanana da “**muhakkik**” adı verilir.
- ↳ İslâm’da tahkiki iman değerlidir ve teşvik edilmiştir. Buna birlikte geniş bir coğrafyaya yayılan İslâm’da herkesin Arapça’yı bilmesi mümkün olmadığı için mukallidin imanı kısmen kabul görmüştür. Kur’an’ın iyi ve güzelin taklidine açık kapı bırakmasından dolayı (Bakara, 2/133) bazı âlimler taklidi imanı caiz görmüşlerdir.
- ↳ **Ebu Hanife, İmam Maturidi ve Eş’ariyye** mezhebi mukallidin imanını geçerli görmüşler ancak araştırmayı bırakması dolayısıyla sorumlu olacağını savunmuşlardır.
- ↳ **Mu’tezile** ise taklidi imanı geçerli görmemiştir.

İmanda İstisna

- ↳ İmanda istisna “**ben inşallah mü’minim**” demedir. Maturidiler ve bazı âlimler imanda kesinlik olması gerektiğinden, istisnanın söz konusu olamayacağını savunmuşlardır. Ayrıca bunun burnu olan birinin “inşallah burnum var” sözünün anlamsızlığı gibi anlamsız olduğunu belirtmişlerdir.
- ↳ **Eşariler** istisnayı, imanın hakikati ile ilgili değil olgunluk ve sonucuyla ilgili olarak söylemeyi mümkün görmüşlerdir.

İmanın Geçerliliği

İmanın Geçerliliği İçin Gereken Şartlar Şunlardır;

1. İman son nefeste veya ye’s (ümitsizlik) anında olmamalıdır.
2. Dinin esas ve hükümlerini yok sayıp, yalancılığa kaçan davranışlar sergilememelidir. Dini hükümlerle alay etmemeli, onları hafife almamalıdır.
3. Alçak gönüllü olmalı ve Allah’ın azabından emin olmalıdır. “Allah bana azap etmez” düşüncesi içerisine girmemelidir.

İslam Dini

İslam, selm ve silm kökünden türemiş Arapça bir kelimedir.

- ↳ Sözlükte kurtuluşa ermek, teslim olmak, barış ve itaat anlamına gelmektedir.
- ↳ Kök itibarıyla “**bilinçli barış ortamına giriş, boyun eğiş**” anlamı etrafında durulmuştur.
- ↳ Hadislerde İslam kelimesi “Allah’ın insanlığa gönderdiği son din fitrata ve doğruyu algılama sağduyusuna en uygun din, anlamında kullanılmıştır.

- ↳ İslam alimleri İslam kavramına Allah’a tam teslimiyet, ona boyun eğme, kişinin kendini her haliyle Allah’a teslim etmesi ve şirk koşmayı yalnız O’na kulluk etmesi şeklinde anlamlar vermişlerdir.

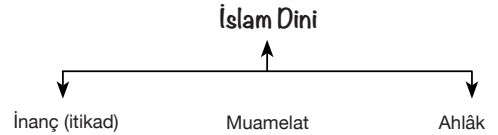
Bugün Var Olan İslam Tanımı:

Hz. Muhammed’in temel esaslarını vahiyle Allah’tan aldığı, bizzat ilk uygulamalarında yaptığı, zamanla Müslüman toplumlar tarafından insanlığın birikimlerinden faydalanarak evrilip, insan, toplum ve devlet gibi konularda kendine has ilkeleri ve görüşleri olan tarihi tecrübenin, medeniyet ve uygarlığın genel adıdır.

İslam Dininin İnançla İlgili Hükümleri

- ↳ İnanç konuları vahiyle belirlenir. İnanç esasları Allah, peygamber ve ahret inancı olarak üçe indirildiği gibi bazen de sadece Allah’a iman olarak özetlenir.
- ↳ İslâm ’da bütün konular tevhid inancı esası üzerindedir.
- ↳ İnançla ilgili hükümlere **asli**, ibadet ve muamelatla ilgili hususlara **fer’î** denmektedir. Asli esaslar birinci derecede fer’î esaslar ise ikinci derecede öneme hâzirdir.
- ↳ **İtikat** iman etmekle eş anlamlı olarak kullanılır. Bir şeye düğüm atmışçasına bağlanmak, bir şeye gönülden ve bütünüyle bağlanmak, anlamındadır.
- ↳ **Akait** içten bağlanılan ve şüphesiz inanılan değer demektir. Terim anlamı ise; şüphe kabul etmeyen kesin hüküm, inanılması zorunlu temel ilke ve iman esasıdır.
- ↳ Hükümler İslâm’da itikâdi, amelî ve ahlâki olmak üzere üç ana bölümde incelenebilir. Bu hükümler bir bütündür.

A
P
E
G
E
M
A
K
A
D
E
M
İ

Kur’an’da İslam Kelimesinin Anlamları

- Allah’a teslim olma
- Allah’a yönelme
- Allah’a içten bağlanma
- Huzur ortamına girme
- Tevhid inancına sahip olma
- Teslimiyetin gereğini yapma

İslam İnanç Esasları

- ↳ Allah’ın varlığı ve birliğine iman
- ↳ Meleklerle iman
- ↳ Peygamberlere iman
- ↳ Kitaplara iman
- ↳ Ahiret gününe iman
- ↳ Kaza ve Kaderin Allah’tan olduğuna iman

İNANÇ ESASLARI

- ✦ İtikadın konusu olan hususlar iman esaslarıdır.
- ✦ İman esasları Kur'an ve tevatür derecesinde hadislerle ortaya konmuştur.
- ✦ Aslında iman esasları Kur'an'ın tamamını kapsar.
- ✦ Dini hükümlerin hepsi bir bakıma inanç esasıdır.
- ✦ Ahlakla ilgili bir hükmü yapmamak kişinin kötü ahlaklı nitelendirilmesine sebep olur. Ancak hükmü sabit ahlakı bir ögeyi inkar inanç esasını inkardır.
- ✦ Nassda (Kur'an ve Mütevatir Hadisler) belirtilen inanç esaslarını benimsemek kalp, içtenlik ve gönülden bağlılıkla olur.

İnanç Esaslarının Devamlılığı

- ✦ İnsanın fiziki ihtiyaçları gibi inanca olan ihtiyacı da hiçbir zaman değişmez.
- ✦ Gaybla ilgili hususlar temelde hiçbir zaman **değişikliğe uğramamıştır**.
- ✦ İlk insan Adem'den itibaren inanç esaslarında değişiklik olmamıştır.
- ✦ Ahlaki durumların kaynağı dindir.
- ✦ Beşeri kanun ve düzenlemeler insan hatalarına ve kötülüklerine ceza verirler ancak insanları iyiliğe, hayra ve ahlakı davranışlara yöneltmede yeterli etkiyi yapamazlar.
- ✦ İnsana gönül temizliği, vicdan ve ahlakı güzellikler kazandıran kalbinde ve vicdanında hak ve batılı birbirinden ayırt etme özelliğini ortaya çıkaran dindir.

Önem Sırasına Göre İnanç Esaslarının Özellikleri

- 1. İnanç esaslarını kabul etmede zorlama yoktur.** İslâm'ın özünde samimiyet ve Allah rızası vardır. İnançta dünyevi bir beklenti olmamalıdır. Kur'an'da (el - Hac 22/11) ayetinde dünyevi arzusuyla iman edenler kınanmıştır.
- 2. İnanç esasları kesinlik (yakîn) ifade eder.** İçerisinde şek ve şüphe bulunmaz. Kur'an ve mütevatir sünnette yer alan kesin bilgi olmalıdır. İnancın körü körüne ve taklit olması hoş karşılanmamıştır.
- 3. İnanç esaslarının ne istediği nettir, ortadadır.** Yani açık ve sadedir. Emredilen ve yasaklananlar açık ve anlaşılır biçimde belirtilmiştir. Ahiretin varlığı hususunda hiçbir

İslâmi mezhep ihtilâf etmezken, ahiret hayatının nasıl olacağı hususunda fikir beyan ederler. Fikir beyan edilen hususlar "zanni inanç esaslarıdır". **Zanni inanç** esaslarında (peygamberlikte erkek olma şartı gibi), kesinlik, açıklık gibi özellikler aranmaz.

4. İnanç esasları bölünme, parçalanma (tecezzî) kabul etmez. İnanç bütün hâlinde olur.

5. Esaslar zamana, zemine ve kişiye göre değişmez. Bu ilkeye "lâ yeteğayyar" denir. Sabittirler, ebedî ve ezelî hakikatlerdir. Hz. Adem'den Hz. Muhammed'e kadar inanç esasları hep aynıdır. Çağa göre değişmediği gibi esaslarda artma ve eksilme olmaz.

6. İnanç esasları insan fıtratına uygundur. İlime ve akla aykırılığı hususunda hiçbir isbata ve tenkide uğramamıştır. İslâm inancı mutedil (orta) yolu tutmuş insana huzuru getirecek hususlar dile getirmiştir. Mutedildir ama uzlaşmacı ve eklektik değildir. Bütün inanç sahiplerine uzaklık ve yakınlığı aynıdır.

İslam Dininin Davranışlarla İlgili Hükümleri

İslâm dininin inanç esasları dışında amelle ilgili hükümlerine "**Muamelat**" denir. Muamelatla daha çok fıkıh ilmi ilgilenir. Amellerle ilgili olarak ibadetler, muameleler ve cezalar adında üç konu işlenir.

İbadetler kulun Allah'a karşı yapması gereken içten davranışlardır. İbadetler tevhid ilkesi içerisinde sadece O'na yapılmalıdır. Riyasız olmalıdır. İbadetler Allah tarafından farz kılınır. Kimsenin farzlara ilave ve eksiltme yapma yetkisi yoktur. İbadetler Allah rızası için yapılır. Uygulamada ve niyette Ondan başkası anılmaz.

Farz ibadetler dinin değişmez ilkeleridir ve inanç esası değeri taşır. Bir farz ibadetin yapılmaması veya aksatılması mü'mine yakışmaz ancak dinden çıkarmaz. **İnanç esasını inkar dinin inkardır.**

İslam Dininin Ahlakla İlgili Hükümleri

- ✦ İslam ahlak esasları Kur'an ve Sahih Hadislerle dayanır. Bu yönüyle inanç esasıdır.
- ✦ İslam ahlak esasları sadece kuru teoriden ibaret değildir.
- ✦ Hz. Muhammed tarafından bizzat uygulanmıştır.
- ✦ Hz. Muhammed'in ahlakı bizzat Kur'an'dır.
- ✦ Temel kaynaklara uymayan örf ve adetler ahlâki değer taşımaz.
- ✦ İslam ahlakı insanın insanla ve insanın diğer varlıklarla ilişkilerini belirler.
- ✦ İslam ahlâki kişiden, Allah'ın bütün hükümlerini saygıyla ve sorumluluk şuuruyla yaşamasını ister.
- ✦ Kişi erdemsiz davranışlarla ömrünü heba etmemelidir.
- ✦ Allah'ın yarattıklarını incitmek ve yaratılanlara merhametli olmak temel esastır.

ALLAH İNANCI

- ☞ Allah inancı İslâm inanç sisteminin ilkin ve özünü oluşturmaktadır. Allah inancı olmadan diğer inanç esasları benimsenemez. Nitekim Hz. Muhammed'e "İman nedir?" sorusuna ilk olarak "Allah'a iman etmektir" cevabını vermiştir. (Buhârî - İman", 37)

Allah'ın Varlığı

- ☞ Allah'ın varlığı kendine özgü bir nitelik taşıyıcı ve duyularla idrak edilemez.
- ☞ Allah'ın varlığını kanıtlamak O'nun dışındaki varlıklara bakılarak olabilir. Onun varlığına inanma, zihinsel faaliyetlerin yanında, gönlün harekete geçirilmesi ve irade eğitimi iyi olur.
- ☞ Duyularla idrak edilemeyen yüce varlığa inanç mü'minlerin özelliklerindedir.
- ☞ Tanrının varlığı meselesi bütün düşünürleri ilgilendirmiştir. İlk Dönem Yunan Felsefesi'nde **Eflatun** hareketin son kaynağını ruh, **Aristo** ilk sebep (İllet-i ûla) veya ilk hareket veren (muharrik-i evvel) görüşlerini benimsemişlerdir.
- ☞ İlk Çağ Yunan filozoflarının bu konudaki **kozmojik** kanıtları daha sonraları Yahudi ve Hıristiyan teorilerinde de yer almıştır.
- ☞ Kur'an, Allah inancının doğuştan geldiğini belirtir ve "**fitrat**" kavramıyla ifade eder. İnsanların fitrat üzere doğması ancak dış etkenlerle daha sonraları inanç ekseninden uzaklaşması söz konusudur.

ALLAH'IN VARLIĞINI KANITLAYAN DELİLLER

- ☞ Allah **zâtı** gereği akılla idrak edilemez ama, bu durum O'nu her çeşit bilgi alanının dışına çıkarmayı da gerektirmez. Akla tam bir yetkinlik vermek yanlış olduğu gibi sadece görünen alemle sınırlamak da yanlıştır.
- ☞ Nitekim Kur'an birçok ayette, alemi, gözlemleyerek düşünmeyi ve akıllı kullanarak Allah'ın varlığını kavramayı istemektedir.
- ☞ Allah'ın varlığını ispat için yapılan faaliyetlerin tümüne "**İsbat-ı Vacip**" denir.
- ☞ İsbat-ı Vacip gerekli olup imanı taklitten tahkike yükseltme ve bilinç seviyesine çıkararak şüpheden uzak bir iman için gereklidir.
- ☞ Kur'an'da ispat yöntemi olarak, alemin yaratılmış olması ve düzeni öne çıkar.
- ☞ **Kozmojik** (tabiat hareketi) ve **teleolojik** (varlıklardaki gayelilik) delilleri öncülleri sistemli olmasa da Kur'an'da bulabiliriz.

- ☞ Kur'an'da **dış** (afak) ve **iç** (enfüs) alemdeki ahenk ve güzelliğin yüce yaratıcının varlığının apaçık delili olduğu belirtilmektedir. (Fussilet - 1/53)
- ☞ Kur'an'da akıl yürütme metoduyla Allah'ın varlığına ulaşma örnekleri (Hz. **İbrahim'in** akıl (yürütmesi) görülmektedir. (el - En'am 6/76 - 80)

HUDUS DELİLİ

- ☞ "Evren yaratılmıştır. Her yaratılmış da bir yaratıcıya ihtiyaç duyar», düşüncesine dayalı delildir.
- ☞ Çevremizde salt gözlemlenilebilecek hareketlilik onun sonradan olduğunu gösterir. Bu durumda tüm bu varlıkları hareket ettiren bir varlık olmalı. Çünkü madde kendi kendine var olamaz ve sebepsiz de olamaz. Bu mantıksızdır.
- ☞ Hudus delilinde **tümevarım** metoduyla evrenin sonradan yaratıldığı ve yaratıcıya ihtiyacı olduğu ispatlanır.
- ☞ Kelam alimleri, hudus delilini **cevher-araz** esasına bağlı yöntem olarak ele almışlardır.
- ☞ Kainatı oluşturan öz (cevher) ile özün taşıdığı vasıflardan (araz) meydana gelmiştir. Cevher ve arazlardan oluşan cisimlerin tek başlarına meydana gelmesi mümkün değildir.
- ☞ Var olmak için başka varlığa muhtaçtırlar. O da Allah'tır.
- ☞ **Hudus delili ilk olarak Mu'tezili kelamcılarla daha sonra sünni kelamcılarca kullanılmıştır.**
- ☞ İbn Rüşd ve İbn-i Sina bu delilin zayıf olduğunu belirtmiştir.

İMKÂN DELİLİ

- ☞ Bu delil daha çok İslâm filozoflarınca kullanılmış bir delildir. Daha çok **Aristo'da** rastlanır. Bu delil varlıkların vâcib (zorunlu) ve mümkün (zorunsuz) olmak üzere ikiye ayırır.
- ☞ **Vâcib (zorunlu) varlık:** Varlığı için başka varlığa ihtiyaç duymayan, varlığı kendinden olan varlıktır. Bu özellik sadece Allah'ta vardır.
- ☞ **Mümkün (zorunsuz) varlık:** Varlık olmak için başka varlığa ihtiyaç duyan, kendi kendine var olamayan varlıktır. Varlık ve yokluğu birbirine eşittir. Mümkün varlıklar kendi kendilerinin varlık sebebi değildir. Evrendeki tüm varlıklar bu sınıf içerisinde yer alır.
- ☞ **Farabi ve İbn-i Sina** bu delili tam olarak ortaya koymuşlardır. Şehristani ile birlikte kelamcılarının da kullandığı bir delil olmuştur. Bu delilin öncüllerinin kesinlik taşıması dolayısıyla imkân deliline itirazlar yöneltilmiştir.

☞ Evrendeki hareketten yola çıkarak oluşturulan “ilk muharrik delili” benzer bir delilin adıdır.

GAYE (İLLET-İ GÂİYYE) VE NİZAM DELİLİ

☞ **Teleolojik** delildir. Evrende muhteşem bir düzenin olduğundan hareket eden ve bu düzenin illaki ondan daha mükemmel bir yapıcısının olması gerektiğini ortaya koyan delildir. Evrendeki estetik ve uyumun kudret sahibi bir varlığın kanıtı olduğunu savunur.

☞ Kur'an'da sıkça kullanılan bu delil, geniş kitlelere hitap ettiği sade ve anlaşılır bir yöntem olduğu için birçok alim tarafından tercih edilmiştir. Gazzâlî, İbn-i Rüşd, İbn Teymiyye ve İbnü'l- Kayyım bu alimlerden bazılarıdır. İbn Rüşd bu delile **hikmet ve inayet** adını vermiştir.

☞ Evren üzerinde yapılan incelemeler her canlının yaratılış, fonksiyon ve diğer canlılarla münasebeti açısından eşsiz bir tasarıma ve muhteşem bir düzene sahip olduğunu gösterir. Evrendeki aksama ve bozulma olmadan devam eden sistemin nasıl olduğu sorusu Materyalistler “tesadüf”, Darwinistler milyonlarca yıllık evrim cevabını vermişlerdir. Pozitivistler makul bir cevap bile verememişlerdir.

☞ Evrendeki bu nizam hiçbir şeyin gayesiz, gelişi güzel ve başıboş olmadığını her şeyin bir gaye ile yaratıldığını göstergesidir. Gelişen pozitif bilimler gaye ve nizam delilini kuvvetlendirmektedir.

☞ “İnanmayanlar bilmiyorlar mı ki gökler ile yer önceleri bitişik halde iken biz onları ayırdık, canlı olan her şeyi de sudan yarattık.” Hâlâ inanmayacaklar mı onlar? (Enbiyâ 21/30)

☞ Bu ayetin yanında (el Hicr 15/22), (er - Ra'd 13/3 - 4), (el Bakara 2 / gibi) birçok ayet de evrendeki düzenle dolayısıyla da bu delille ilgilidir.

NOT

☞ **İhtira delili**, evrenin *-bütün parçaları, bütün yönleriyle-* yokluktan varlığa çıkmasını ifade eder.

☞ **Hudus delili ise**, varlıkların yok iken sonradan var olduğunu gösteren bir delildir.

☞ Özetle, **İhtira** “evrenin yaratılmışlığını”, **hudus ise**, “evrenin sonradan yaratılmışlığını” ifade eder.

☞ **Hudus delili iki çeşittir:**

☞ **Zatî Hudus:** Eşyanın var olmalarında bir yaratıcıya muhtaç olduklarını ifade eder.

☞ **Zamanî Hudus ise:** Eşyanın var olmadan önce, yokluğunun üzerinden bir zaman süresinin geçmesini ifade eder.

DİĞER DELİLLER

Tüm bu delillerin yanında İsbat-ı Vacip hakkında başka deliller de kullanılmıştır.

Bunlar;

Dini Tecrübe Delili:

İnsanın kişisel tecrübesiyle yaşadığını ve sonuçta bu manevi deneyimlerin onu inanmaya götürdüğünü esas alır.

Fıtrat Delili:

Farklı ırk, ülke, dil ve dine sahip olsalar da bütün milletler yaratılışları gereği zorunlu varlığı kabul etmişlerdir görüşüne sahip delildir.

Ahlâk Delili:

Modern dönemde ortaya çıkmıştır. Allah'ın varlığının bilgi meselesinin ötesinde erdemli hayatın ön şartı olduğunu savunan delildir. Ahlâki olarak en iyiye ulaşma bunu sağlayacak varlık olan yaratıcının kabulüyle olur görüşü hâkimdir.

Ekmel (Mükemmel) Varlık Delili:

- ☞ Felsefede ontolojik (varlık bilimsel kanıt) da denir.
- ☞ Zihinde mükemmel bir varlığın düşünülmesi, bildiğimiz tüm varlıkların yetersizliğine rağmen böyle bir varlık tasavvuru (ekmel varlık) O'nun zihin dışında bilfiil var olduğunu gösterir. En mükemmel olmanın şartı var olmaktır.
- ☞ Bu delil ilk kez **Farabî** tarafından dile getirilmiştir. Bir anlamda teselsülün batıllığı ile de bağlantılıdır.
- ☞ Delil, İbn-i Sina tarafından da kullanılmıştır. **Anselmus**, delil formu içinde felsefeye mal eden ilk kişidir. **Descartes** tarafından güncellenmiştir.

Not:

- ☞ *Din Felsefesinde ekmel varlık delili ontolojik;*
- ☞ *imkân, hudûs/ihтира ve nizam delilleri kozmolojik;*
- ☞ *gaye, tasarım ve inayet delilleri ise teleolojik delil olarak ifade edilmektedir.*

Kozmolojik Delil:

- ☞ *Kozmolojik delili Fârâbi İmkân delili, İbn Sina İlk Neden delili, Gazali Hudûs delili formunda inşa etmişlerdir.*
- ☞ *Delilin önemli kavramlarından birisi olan nedensellik, David Hume'dan önce Gazali tarafından eleştirilmiş ve neden ile sonuç arasındaki ilişkinin zorunluluğu reddedilmiştir. Ancak neden-sonuç ilişkisine dair bilgimizi Allah'ın yaratmasına bağlamakla evrenle ilgili bilgimizi teminat altına alarak düzensizliğe imkân tanımamıştır.*
- ☞ **Leibniz**, Yeter-Sebepe ilkesi ile delilin en güçlü formlarından birini inşa etmiştir.
- ☞ *Kozmolojik delilin yeni bir biçimi çağdaş filozoflardan Richard Swinburne tarafından geliştirilmiştir. Onun tü-*